

*Peter
Singer*

*Hur du bidrar
till att stoppa
världens
fattigdom*

Översättning
Manne Svensson

DET
LIV
DU
KAN
RÄDDA

fri tanke

ft

FRI TANKE

Stockholm, 2023

www.fritanke.se | info@fritanke.se

FRI TANKE är en arena för vetenskap, filosofi och idédebatt.
Vi verkar för bildning och demokrati genom att lyfta fram viktiga
natur- och samhällsvetenskapliga frågor i upplysningens anda.

ISBN 978-91-8952-660-0

© 2019 by Peter Singer

ORIGINALTITEL *The Life You Can Save. How to do
Your Part to End World Poverty*

ÖVERSÄTTNING © Manne Svensson, 2023

FORMGIVNING OMSLAG Beatrice Bohman

SÄTTNING Magnus Frederiksen

TYPSNITT Sabon Next

TRYCK Livonia, Riga, 2023

INNEHÅLL

<i>Förord</i> José González.....	9
Inledning	II

ARGUMENTET

1. Rädda ett barn	21
2. Är det fel att inte hjälpa?.....	35
3. Vanliga invändningar mot att ge.....	47

MÄNNISKONATUREN

4. Varför ger vi inte mer?.....	87
5. Skapa en givarkultur.....	105

FAKTA OM HJÄLPARBETE

6. Hur mycket kostar det att rädda ett liv?	139
7. Hur biståndet kan förbättras.....	163

EN NY NORM FÖR GIVANDE

8. Egna barn och andras ungar.....	199
9. För mycket begärt?.....	213
10. En realistisk norm.....	227

Vad en enskild person kan göra	243
Efterord: Från eftertanke till handling	247
Bilaga: Givarskalan.....	251
Tack	257
Ge effektivt och rädda liv!.....	259
Noter	261

Inledning

NÄR WESLEY AUTRY såg mannen trilla ner på tunnelbanespåret tvekade han inte. Strålkastarskenet från nästa tåg var redan inom synhåll, men byggarbetaren Autry hoppade ner på spåren, drog ner mannen i en dräneringsränna mellan rälsen och täckte honom med sin egen kropp. Tåget for fram över dem och lämnade spår i form av en smutsfläck på Autrys mössa. Senare skulle Autry bjudas in till kongressen för Barack Obamas årliga tal till nationen och hyllas av presidenten för sitt mod, men själv tonade han ner händelsen. »Det känns inte som om jag gjorde något särskilt märkvärdigt. Jag fick syn på nån som behövde hjälp, helt enkelt. Jag gjorde det som kändes rätt.«¹

Och att rädda liv kan faktiskt även du göra. Många liv till och med. Står det en flaska med vatten eller en burk med läsk på bordet bredvid dig medan du läser den här boken? Har du betalat för något att dricka trots att du har utmärkt dricksvatten rinnande ur kranen hemma? Då har du pengar att spendera på saker som du egentligen inte behöver. Runtom i världen sliter över 700 miljoner människor varje dag för att livnära sig på en mindre summa än du betalade för den där drycken.² Eftersom de inte har råd att söka ens den mest grundläggande vård för sina familjer riskerar deras barn att dö av okomplicerade, fullt behandlingsbara åkommor som diarré. Du kan hjälpa dem, och du kan göra det utan att behöva vara rädd för att bli överkörd av ett tåg.

I över fyrtio år har jag begrundat och skrivit om hur vi borde tackla hunger och fattigdom. Jag har presenterat den

här bokens argument för tusentals studenter på mina universitetskurser, på min onlinekurs i effektivt givande och för ett oräkneligt antal människor via dagstidningar, tidskrifter, poddar, tv-program och ett TED talk.³ En konsekvens av detta är att jag har tvingats ta ställning till ett brett spektrum av tankeväckande invändningar. Första upplagan av denna bok förde med sig fler diskussioner och invändningar, och den rörelse för effektiv altruism som uppstått har stimulerat omfattande studier av vilka former av hjälp som är mest kostnadseffektiva.* Så denna fullt uppdaterade upplaga tio år senare sammanfattar allt jag lärt mig genom åren om varför vi ger, eller inte ger, och vad vi borde göra åt saken.

Vi lever i ett unikt historiskt skede. Andelen människor som inte klarar av att tillfredsställa sina elementära fysiska behov är mindre i dag än den varit någon annan gång under människans senare historia, och kanske mindre än den varit ända sedan människans uppkomst. Å andra sidan – i det längre perspektiv som bortser från de ekonomiska cyklernas fluktuationer – är också andelen människor som har betydligt mer än de behöver så stor att det saknar motstycke. Viktigast av allt är att rika och fattiga nu kopplas samman med varandra på ett sätt som de aldrig gjort förut. Rörliga bilder i realtid på människor som kämpar för sin överlevnad sänds ögonblickligen ut till våra mobila enheter. Inte nog med att vi vet en hel del om människorna som lever i desperat fattigdom. Vi har dessutom mer att erbjuda dem i form av bättre sjukvård, förädlade grödor och jordbrukstekniker samt ny teknologi för att generera elektricitet. Allra mest häpnadsväckande är att vi genom omedelbar kommunikation och öppen tillgång till mer omfattande informationskällor än de största biblioteken före

* I Sverige heter organisationen Ge Effektivt.

internetåldern kan ge dem möjlighet att koppla upp sig till den globala gemenskapen – bara vi kan hjälpa dem tillräckligt långt ut ur fattigdomen för att de ska kunna gripa tillfället.

FN har satt ett ambitiöst mål: att utplåna fattigdomen till 2030.⁴ Att sätta stopp för fattigdomen helt och hållet inom loppet av elva år blir en utmaning, men vi har kommit en bra bit på vägen. År 1960 var det enligt FN:s barnrättsorganisation Unicef 20 miljoner barn som avled före fem års ålder. År 2009, när första upplagan av den här boken publicerades, utgick jag från den senaste uppgiften jag då hade tillgång till och kunde ge läsarna det glädjande beskedet att antalet hade sjunkit till 9,7 miljoner. När denna jubileumsbilaga nu trycks tio år senare lyder uppskattningen i den senaste rapporten att 5,4 miljoner barn dog före fem års ålder 2017.⁵ Med andra ord var det 11 780 stycken färre barn som dog varje dag 2017 – motsvarande 21 fullsatta Airbus 380 – jämfört med uppgifterna jag använde i första upplagan, och antalet var cirka 40 000 lägre per dag än 1960. En bidragande faktor till den sjunkande barnadödligheten är folkhälsoinsatserna mot smittkoppor, mässling och malaria, en annan är de ekonomiska framsteg som många länder har gjort. Att siffrorna har pressats ner blir ännu mer imponerande mot bakgrund av att jordens befolkning har mer än fördubblats sedan 1960. Men vi får inte bli självbelåtna: 5,4 miljoner barn som dör före fem års ålder varje år – varav mer än hälften till följd av åkommor som hade kunnat förhindras eller botas bara det funnits tillgång till enkla, inte alls kostsamma åtgärder – är en enorm tragedi, för att inte tala om vilken skamfläck det är på en så rik värld som vår.⁶

Vår situation kan liknas vid ett försök att bestiga ett väldigt berg. Under hela mänsklighetens historia har vi klättrat uppåt genom tät dimma, utan att veta hur långt vi har kvar till toppen – eller om den ens är möjlig att nå. Nu har vi äntligen tagit oss

igenom dimman och ser en väg vi kan ta uppför de sista branta bergväggarna till bergets krön. Toppen ligger fortfarande en bit bort. Delar av den sista biten upp kommer att kräva att vi gör vårt absolut yttersta, men att toppen är möjlig att nå, det ser vi nu.

Var och en av oss kan bidra med vår del i denna epokgörande klättring. På senare år har en hel del mediebevakning ägnats åt några som antagit denna utmaning på ett påfallande offentligt vis. Warren Buffett har gått ut med att han ska skänka 99 procent av sin förmögenhet till välgörande ändamål under sin livstid eller i samband med sin död. Sedan 2006 har han skänkt bort minst 30,9 miljarder dollar, medan Bill och Melinda Gates har skänkt cirka 50 miljarder och planerar att ge mer. Att minska den extrema fattigdomen är högsta prioritet för såväl Buffett som makarna Gates.⁷ Och även om summorna de ger är enorma utgör de, som vi ska se längre fram i den här boken, bara en bråkdel av vad folk i rika länder enkelt skulle kunna ge utan att märkbart sänka sin levnadsstandard. Och många fler måste bidra med sin del, annars kommer vi aldrig att nå vårt mål.

Därför är det hög tid att du frågar dig själv: Vad borde jag göra för att hjälpa till?

Jag har två mål med den här boken. Målen är förbundna med varandra, men klart olikartade. För det första vill jag utmana dig att fundera på vilka förpliktelser vi har gentemot människor som fastnat i extrem fattigdom. I den del av boken som beskriver denna utmaning kommer jag att ställa mycket höga – vissa skulle nog rent rentav kalla dem ouppnåeliga – moraliska krav. Mitt budskap kommer att vara att vi knappast kan berömma oss av högtstående moral såvida vi inte ger väldigt mycket mer än vad de flesta anser realistiskt att begära. Det låter kanske absurt, men det bygger på ett anmärkningsvärt enkelt resonemang. Det

knyter an till den där vattenflaskan, till pengarna vi gör av med på saker som *egentligen* inte är nödvändiga. Om det är så enkelt att hjälpa människor som försatts i desperat nödläge helt utan egen förskyllan – och vi ändå inte gör det – är det då inte något som vi gör fel? Om inte annat hoppas jag att denna bok i alla fall ska övertyga dig om att det är något väldigt skevt med den allmänt vedertagna synen på vad det innebär att leva ett gott liv.

Det andra målet med den här boken är att övertala dig att lägga en större andel av din inkomst på att hjälpa de fattiga. Visst, jag är fullt medveten om behovet att ta ett steg tillbaka från det filosofiska resonemangets strikta moraliska krav och fråga sig vad som verkligen skulle kunna förändra vårt agerande. Jag ska ta hänsyn till några ofta anförda skäl till att inte ge – somliga mer övertygande än andra – liksom de psykologiska faktorer som hindrar oss från att göra saker som vi vet att vi borde. Jag ska ha människonaturens begränsningar i åtanke, men också ge exempel på människor som tycks ha funnit ett sätt att tänja på de gränserna mer än andra. Och så ska jag avsluta med förslag på sätt att ge som inte alls kräver så stora upppoffringar, men som kan fylla människors liv med mer glädje och mening än någonsin förut.

Trots det känner många – av orsaker som jag ska undersöka närmare i denna bok – ett motstånd mot att ge bort pengar för att hjälpa folk man aldrig har träffat, som lever i fjärran länder där man aldrig satt sin fot. Min förhoppning är att du ska vidga dina vyer och fundera på vad som krävs för att leva etiskt i en värld där 260 000 barn varje år dör av malaria, en sjukdom som går att både förebygga och bota; där en miljon kvinnor måste leva med en förlossningsrelaterad fistel – en socialt förödande men inte alls obotlig skada i samband med barnafödelse som leder till en svår form av inkontinens; och där fyra av fem blinda personer antingen till en mycket låg kostnad

hade kunnat få hjälp att förebygga tillståndet som lett till att de mist synen, eller hade kunnat återfå synen genom en inte alls kostsam gråstarrsoperation.⁸

Tänk på någon som står dig nära och fundera på hur mycket du skulle vara villig att ge för att förhindra att hon dog i malaria, för att hon skulle kunna få behandling för förlossningsskador som fått samhället att stöta ut henne, eller för att återställa hennes syn om hon blev blind. Fråga dig sedan hur mycket du gör för att hjälpa människor som lever i fattigdom och saknar resurser att göra de enkla sakerna för sig själva och sina familjer.

Läser du bara denna bok till slutet, uppriktigt betraktar den rådande situationen och utvärderar såväl fakta som etiska argument, så tror jag att du kommer att hålla med om att vi måste agera. Och i de sista kapitlen finns länkar som kan visa dig vägen.

Peter Singer

Alla dollarbelopp i denna bok syftar på amerikanska dollar om ingenting annat anges.

ARGUMENTET

Rädda ett barn

På vägen till jobbet går du förbi en liten damm. Riktigt varma dagar händer det att barn leker i dammen, som går ungefär upp till knäna på dem. Men just i dag är det kallt ute, och det är tidigt på morgonen, så när du ser ett barn plaska omkring i dammen blir du förvånad. När du går lite närmare ser du att det är ett mycket litet barn, bara ett spädbarn, som fåktar med armarna och varken kan stå upprätt eller kliva ur dammen. Du ser dig om efter barnets föräldrar eller en barnvakt, men några fler syns inte till. Barnet kan inte hålla huvudet över vattenytan i mer än några sekunder i taget. Kliver du inte ut i vattnet och lyfter henne därifrån verkar det troligt att hon kommer att drunkna. Att gå ut i vattnet är enkelt och riskfritt för din del, men gör du det kommer skorna du köpte för bara några dagar sedan att bli förstörda och kostymen bli våt och smutsig. Och när du väl har hittat någon att lämna barnet till och kan gå och byta om kommer du att vara försenad till jobbet. Hur ska du göra?

JAG LEDER EN universitetskurs i praktisk etik, och när vi kommer in på ämnet global fattigdom frågar jag kursdeltagarna vad de tycker att man bör göra i situationen ovan. Förutsägbart nog svarar de att man bör rädda barnet. »Men era skor då? Och ni blir väl sena till jobbet?» invänder jag. Det viftar de bara undan. Vem skulle ens överväga ett par förstörda skor eller en missad timme eller två på jobbet som skäl nog att inte rädda livet på ett barn?